

ONDER- TITELLEN ANNO 2016

Sinds de jaren '80 van de vorige eeuw ondertitelt men in Nederland op grote schaal film, video en televisieprogramma's. Het is zo gewoon dat het de kijker over het algemeen alleen opvalt als het één van die zeldzame keren niet werkt. Er zijn voor televisie grofweg drie soorten ondertiteling. Ondertiteling van buitenlandse programma's die vooraf kunnen worden gemaakt, Teletekstondertiteling voor doven en slechthorenden en ondertiteling voor live vertaling en bij grote evenementen en calamiteiten.

Tekst Arnout van der Hoek, MediaAssist

Heb je de fout opgemerkt dat we
daarnet bewust erin hebben gestopt?

Al ruim dertig jaar is er aan die één à twee witte zinnestjes onder in beeld niet veel veranderd. Ze blijven gemiddeld vijf à zes seconden in beeld staan en uit onderzoek is gebleken dat de gemiddelde kijker ongeveer elf karakters per seconde kan lezen. Meestal wordt de zin vijf frames voor dat men het hoort gestart. Ook het lettertype is vrijwel overal gelijk. Ooit is in de jaren '80 uitgezocht wat nu prettig leest als ondertitelingsletter. Daar is een lettertype uit ontwikkeld dat nu nog steeds wordt gebruikt: Helvetica Neue LT67 met 87% wit, een specifieke grootte en een specifieke zwarte rand. Onder meer de Nederlandse Publieke Omroep heeft deze specificaties verplicht gesteld.

EXPERIMENT

De titel komt over de video heen te liggen en is transparant, wat betekent dat de video laag achter bijvoorbeeld het rondje van de letter O zichtbaar is. De leesbaarheid van de letter moet voor zowel heel lichte scènes als in donkere scènes leesbaar blijven. Hans de Jong van BTI Studios vertelde dat Cartoon Netwerks begin deze eeuw heeft geëxperimenteerd met allerlei lettertypes. Bij elke cartoonserie een ander lettertype, tot schrijffletters toe. Dat experiment is van korte duur geweest. Het kwam de leesbaarheid niet ten goede. "De ondertitel is ondersteuning voor de kijker en geen doel op zich", aldus Gerard van Loenhout van inVision.

NASYNCHRONISEREN

Een groot deel van in Nederland uitgebrachte films en Tv-programma's wordt al jaren ondertiteld. In grote landen met bijvoorbeeld Engelse, Franse, Duitse en Spaanse talen wordt veel nagesynchroniseerd of domweg niet uitgezonden in vreemde taal. Nasynchronisatie gebeurt in Nederland bijna alleen voor kinderprogramma's. Verder vinden we het in Nederland vooral storend, waar het in een land als Duitsland heel gewoon is. Men kan zich voorstellen dat nasynchroniseren behoorlijk wat meer werk is dan ondertitelen. Het Nederlandse taalgebied is beperkt en was daarmee één van de redenen om daar niet aan te beginnen. Met onder meer de Scandinavische landen, ook kleine taalgebieden, waren we één van de weinige landen die bijna alles ondertitelden en al jaren ervaring hier mee hebben. Belangrijke software op het gebied van ondertiteling vindt zijn oorsprong in Zweden.

VAK APART

Door de komst van steeds meer video-on-demand, de groei van diensten zoals Netflix en zenders als HBO, neemt de vraag naar ondertiteling in de grote taalgebieden ook steeds meer toe. Ondertitels geven nooit integraal weer wat er wordt gezegd. Het is meestal onmogelijk om een volledige dialoog in zinnen weer te geven. Dat zou door de snelheid onleesbaar worden. Al zijn er doven en slechthorenden die dat wel zouden wensen. Gemiddeld verdwijnt 30% van de dialoog. De kunst voor de vertaler en ondertitelaar is dus om een goede weergave te creëren van wat er wordt gezegd. Het is, zoals Gerard van Loenhout zegt, de kunst van het weglaten. "Vertalen voor ondertiteling is een specifiek vak. De betekenis van een stukje dialoog moet worden weergegeven in twee zinnen. Het construeren van een goedlopende zin, met onderwerp, werkwoord en gezegde, helpt de lezer om de informatie sneller tot zich te nemen. Een uitgesproken tekst kan letterlijk weergegeven bijna onleesbaar worden. Het is dus de kunst, zonder de dialoog geweld aan te doen, deze opnieuw te construeren. Bewust verkeerd uitgesproken teksten of met humor en sarcasme gelardeerde teksten zijn de uitdaging."

VERKEERD VERTAALD

Een goede betekenisvolle vertaling is nog steeds handwerk. Sommige woorden in bijvoorbeeld het Engels kunnen verschillende betekenissen hebben. De vertaler moet wel de context begrijpen. Dat dit wel eens misgaat is een doorn in het oog van gerenommeerde ondertitelbureaus als Ericsson, inVision en BTI Studios. Allen komen met legio voorbeelden waarbij op een 'goedkope' manier wordt vertaald. Zo kwam Hans de Jong een vertaling tegen waarbij een zangeres liever plat dan scherp zong. Hierbij waren de woorden 'flat' en 'sharp' letterlijk vertaald, terwijl het om muzikanten 'mol' en 'kruis' ging. Ook Van Loenhout kan zich flink ergeren aan hele series die op Netflix slecht zijn vertaald. Een volledig uit de context gehaalde vertaling omdat de vertaler waarschijnlijk de aflevering daarvoor niet had gezien of puur met de tekst heeft gewerkt. Het woord 'license' kan in het Engels bijvoorbeeld gewoon vergunning betekenen, maar in dit geval ging het over zijn rijbewijs. Helaas had de vertaler dit gemist.

SNEL

Bovenstaande bedrijven maken bij voorkeur gebruik van vertalers die geboren zijn in de 'doeltaal'. Dus als er van het Engels naar het Nederlands moet worden vertaald willen ze bij voorkeur daar een Nederlander voor. De meeste bedrijven kunnen vertalen vanuit bijna elke taal, al is de grote bulk vooral vanuit het Engels. Hierbij is de snelheid ook van belang. Voor televisie moeten soms reportages die dezelfde dag zijn gemonteerd en 's avonds worden uitgezonden, tussendoor ook nog van ondertitels worden voorzien. Er is ook een grote toename van buitenlandse series waarop flinke tijdsdruk ligt. Zo vertelt BTI Studios dat bijvoorbeeld de HBO serie 'Game of Thrones' kort na eerste uitzending in Amerika al moet worden vertaald. Vroeger kon het enige tijd duren voordat een serie in het buitenland beschikbaar was. Tegenwoordig willen de makers de afleveringen zo snel mogelijk distribueren om piraterij voor te zijn. Bovengenoemde serie is op HBO in Nederland al twee à drie dagen nadat deze in de VS is gelanceerd te zien. Ericsson, vertelt Thijs de Korte, is in feite gespecialiseerd in snelheid. Ze doen veel vertalingen van programma's die dicht op het uitzendproces zitten. Live vertaling voor interviewprogramma's zoals RTL Late Night en Buitenhof en een groot deel van Teletekst voor de NPO en RTL. Ericsson is vertegenwoordigd in een flink aantal landen en doet veel aan ontwikkeling van de eigen software 'Subito'. De Korte verwacht groei en verbreding in de markt door bijvoorbeeld inzet van vertalingen voor verrijking van databases.

TOENAME

Door video-on-demand portals zoals Netflix krijgen de ondertitelbureaus niet aflevering voor aflevering per aanvraag, maar wordt gevraagd direct de hele serie te vertalen en ondertitelen. Bij grote distributeurs van bijvoorbeeld Hollywoodproducties die in vele landen worden uitgegeven in vele talen, liggen de prijzen wel onder druk. Er worden hier regelmatig deals gesloten met bureaus die meerdere talen in één keer doen. Dat dit ten koste gaat van de kwaliteit moge duidelijk zijn. Soms worden bureaus verplicht uit te gaan van het Engelse aanwezige script dat al van de serie beschikbaar is. De Nederlandse Publieke Omroep is verplicht 100% van de programma's voor doven en slechthorenden te ondertitelen. De ondertitels zijn weer te geven door de pagina 888 van Teletekst op te roepen. De

commerciële omroepen moeten tenminste 50% ondertitelen. SBS doet live-ondertiteling van programma's als Hart van Nederland en Shownieuws. Ook bij RTL is een toename aan ondertiteling waarneembaar.

ZELF HEBBEN

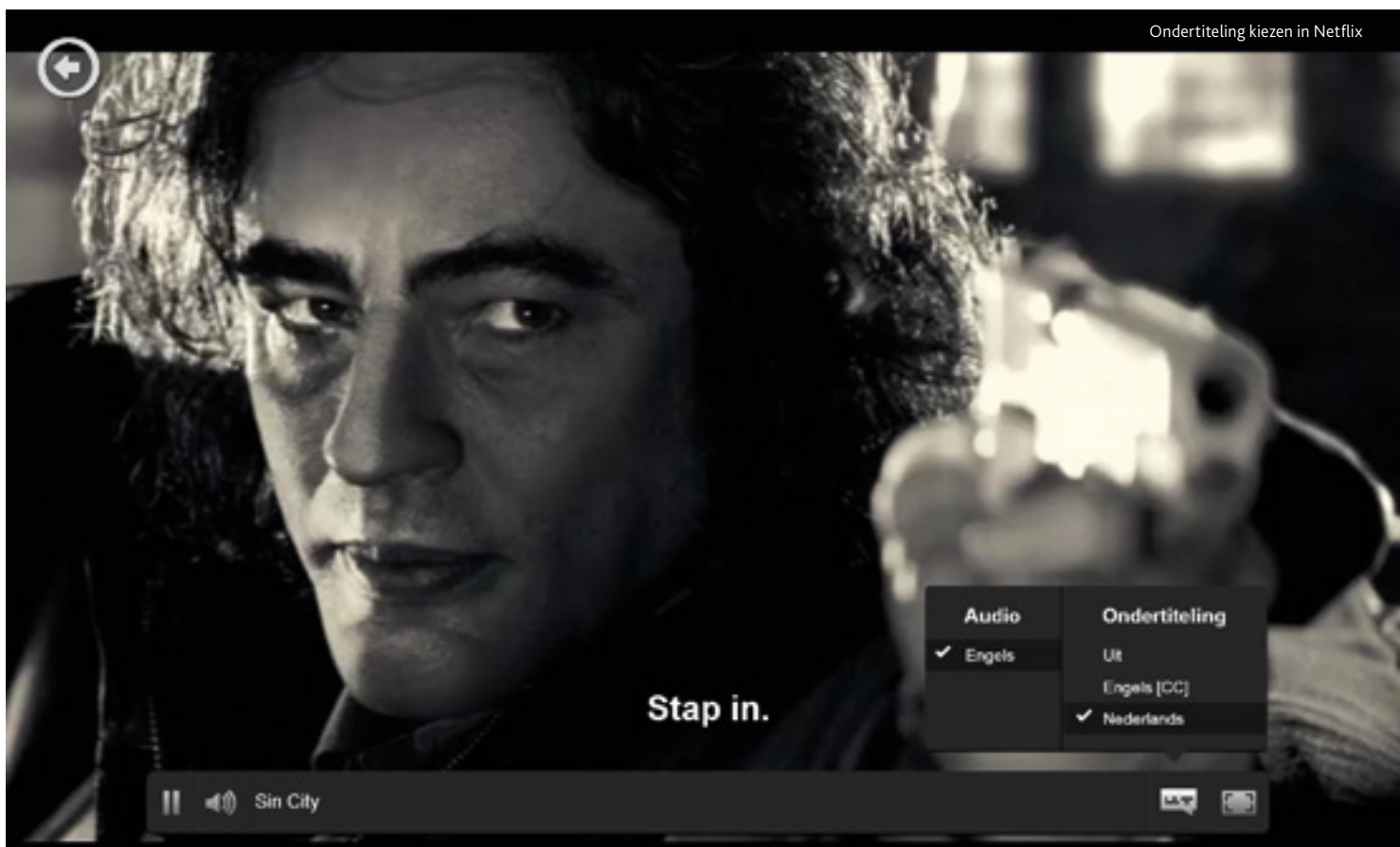
Ondertiteling is een onderdeel waar bijna elke programmamaker en producent regelmatig mee te maken heeft. De NPO omroepen sturen standaard hun gemonteerde programma's voor Teletekstondertiteling naar de specifieke diensten. Vertaling en ondertiteling gaan naar partijen als Ericsson, het voormalige NOB en inVision. BTI Studios werkt meer voor commerciële partijen zoals SBS, Discovery Channel, Fox en voor DVD en Blu-Ray voor Disney en Universal. Ericsson doet echter ook veel voor RTL. De ondertiteling bij de NPO wordt in vele gevallen pas in de uitzendstraat over het beeld gezet. Wat steeds vaker gebeurt is dat de titels weer terugkomen in de montage en daar alsnog in beeld worden 'gebrand'. Dit komt onder ander doordat de producties de titels graag zelf willen hebben voor bijvoorbeeld online publicatie. De titels worden samen met de uitzending wel opgeslagen bij Beeld en Geluid. Voor een eventuele herha-

ling van een aflevering is dat prima. Maar voor hergebruik is het bezitten van de ondertiteling op eigen servers van de omroepen soms makkelijker.

FAB

Het toevoegen van de titels in de uitzending van Open of Gesloten (Teletekst) en live ondertiteling is iets wat technisch plaatsvindt in de uitzendstraten. Bij satelliet- en kabelbedrijven worden de verschillende ondertitels meegeschreven in het beeldsignaal. Met de ontvanger kan de tekst dan weer worden opgeroepen. Ook zijn er bedrijven zoals DMC (Digital Media Centre) die de ondertiteling toevoegt aan Transport Streams en MXF files voor zowel open, teletekst als DVB en leveren dit o.a. aan UPC ten behoeve van de kanalen in heel Europa (check met UPC) en Ziggo voor o.a. Video On Demand. Het Nederlandse bedrijf Telequip levert al ruim twintig jaar de software en hardware voor teletekst en ondertiteling. Zij leveren naast andere producten het merk FAB Teletext & Subtitling, waarvan systemen bij verschillende uitzendstraten, zoals bij Omroep Brabant, R.T.B.F. en RTL Luxembourg alsmede kabel- en satellietbedrijven worden geleverd zoals UPC. Het

plaatsen van ondertitels in beeld wordt al gedaan vanaf het zwartwit tijdperk en eigenlijk is daar niet zo gek veel in veranderd. De computersystemen innoveren en de technische mogelijkheden veranderen en nieuwe standaards worden ontwikkeld en mede daardoor zijn de eisen en wensen van vertalers in de loop van de jaren meegegroeid. In 2004 had de NOB de primeur om met de FAB live ondertiteling aan een iets vertraagde uitzending open ondertiteling toe te voegen, zodat alle kijkers de nieuwsuitzendingen over het uitbreken van de oorlog in Irak konden volgen waarbij zowel het Arabisch als Engels live werd vertaald en ondertiteld. De systeemconfiguratie van de edit werkstations op de vertaalafdeling en het uitzendstation in de uitzendstraat wordt tot op de dag van vandaag nog gebruikt bij Ericsson en is nu altijd beschikbaar als standaard faciliteit. Vooral de stabiliteit en gebruiksvriendelijkheid van de apparatuur is bij de live ondertiteling belangrijk. Bij live uitgezonden programma's van de NPO en andere omroepen wordt al vele jaren live ondertiteld, maar dan als teletekst toegevoegd. Om dit te kunnen realiseren wordt een uitzending zoals Nieuwsuur of De Wereld Draait Door ongeveer dertig seconden vertraagd. Toch

Toen ik jou zag staan, was ik meteen verliefd

blijft dit een specialistische uitdaging voor de ondertitelaar, live werkend tegen de klok. Behalve bij Ericsson en NPO Traffic worden de FAB Live ondertitelingsystemen in België bij de RTBF en bij RTL Télé Luxembourg dagelijks gebruikt.

Bij de RTBF wordt sinds kort gebruik gemaakt van Franstalige spraakherkenning bij de nieuws- en sportuitzendingen waarbij de spraakherkenningssoftware is geïntegreerd in de FAB Live ondertiteling software. Ook de regionale omroepen vallen onder de NPO en zijn verplicht tot Teletekstondertiteling. De meeste regionale omroepen gebruiken de FAB ondertiteling software voor het produceren van de teletekstondertiteling, maar door de onderdruk staande budgetten, is dit helaas niet bij alle regionale omroepen mogelijk.

INNOVATIE

Op het gebied van vertaling vindt er veel technische innovatie plaats. Vertalings-apps op mobiel en automotieve producten zijn al praktisch en worden steeds beter. Google heeft pas aangekondigd om met een live gesproken vertaler te komen, waardoor gebruikers van verschillende landen met elkaar kunnen praten in hun eigen taal. Ook in de televisie- en filmindustrie wordt al jaren gekeken naar mogelijkheden om gesproken woord om te zetten in tekst. Op zich is deze technologie

al enkele jaren op de markt. De moeilijkheid zit hem in het scoringspercentage. Als een software app 90% van het gesproken woord goed vertaalt, betekent het dat één op de tien woorden fout is. Het scoringspercentage moet dus heel hoog liggen om bruikbaar te zijn. Daarbij komt nog de uitdaging van stemprofielen en taalprofielen. Ook in Engelstalige landen verteld de Korte is de wetgeving dwingend voor ondertiteling van doven- en slechthorenden. Ericsson heeft onlangs Red Bee Media in Engeland overgekocht welke een groot deel van de ondertiteling voor de BBC verzorgt. In Amerika wordt het automatische close caption gebruikt in de altijd aanwezige beeldschermen in cafés en op luchthavens, waarbij het geluid uit is gezet. Het heeft bij lange na niet de kwaliteit van ondertitels. Avid heeft al enige jaren ScriptSync. Hiermee kan een script uit een dramaserie of televisieshow worden ingevoerd in de montage en synchroon worden gelegd aan het opgenomen materiaal. Na de sync kan er op woorden in de tekst worden geklikt en het bewuste videofragment wordt getoond.

TIJDSWINST EN CLOUD

De Europese Unie is enige jaren geleden ook gestart met een project voor machinale vertaling, het Sumat-project. Gerard van Loenhout van InVision heeft daar aan deel-

genomen en bijna 7,5 miljoen zinsfragmenten geleverd. De accuratesse van het systeem was zeer hoog. Het heeft echter helaas nog niet geresulteerd in een commercieel vervolg. Een dergelijk systeem is weliswaar nooit zo goed als een menselijke vertaler, maar zou deze vertaler wel 30% tijdswinst opleveren. Een bestaande veelgebruikte spraakherkenning software is Nuance Dragon, met een nauwkeurigheid van 99%. Het Nederlandse bedrijf Optispeech, onderdeel van de Nalta group, is anderhalf jaar geleden gestart met een cloudoplossing. Dit is een zogenaamde pay-as-you-go oplossing. Het is op dit moment de enige op de wereld en daarmee marktleider in Europa. Het principe werkt als volgt; een videofile wordt geüpload naar Optispeech en het gesproken bericht wordt omgezet in tekst. Vervolgens kan met een online editor de tekst worden omgezet in subtitles en worden geëxporteerd. Optispeech vertaalt dus niet, maar kan wel veel talen omzetten in tekst. De cloudoplossing maakt de technologie niet alleen bereikbaar voor grote klanten, maar ook voor bedrijven met incidentele vraag. De kosten zijn enkele dubbeltjes per programma minuut. De ondertitelbureaus zijn enthousiast over deze technologie, die enorm veel tijdswinst kan opleveren.